Quarterly Journal of Fiscal and Economic Policies

Winter 2024, Vol. 12, No. 48, PP. 7-47

Presenting a Privatization Model for State-Owned Enterprises with an Emphasis on Financial and Non-Financial Factors (a Case Study of Iran)

Hojjat Ghasemi
PhD Candidate, Department of Accounting, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran
Akbar Kanani*
Assistant Professor, Department of Accounting, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran
Ebrahim Navidi Abbaspoor
Assistant Professor, Department of Accounting, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran
Heidar Mohammadzadeh Saltahe
Associate Professor, Department of Accounting, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran

Received: 04/11/2024 **Accepted: 26/02/2025**

Abstract:

Objectives: Given significant issues such as globalization, the creation of a competitive environment, and government downsizing, the need for privatization feasibility studies in our country has become increasingly evident. Previous studies have primarily focused on the efficiency and economic aspects of privatization. This research aims to examine the financial and non-financial criteria and factors influencing privatization to propose an optimal privatization model based on these criteria.

Methodology: This study employs the Delphi method and Interpretive Structural Modeling (ISM), utilizing purposive, explanatory, and exploratory approaches to determine privatization patterns with an emphasis on financial and non-financial factors. Data collection involved a combination of previous studies and information gathered through the Delphi technique from managers and policymakers in privatization organizations.

Findings: Six key criteria for privatization were identified: economic factors, financial and accounting criteria, political factors, private sector development, government performance, and cultural and public dimensions. A hierarchical approach was used to create a tree structure, evaluate options based on criteria, and assess the criteria based on the objective function. The Expert Choice software was then utilized for prioritization and the development of an optimal model.

Conclusion: Based on theoretical studies and data collected from privatization organization experts, the results from pairwise comparison questionnaires indicate that political factors rank highest among privatization components with a score of 0.226, requiring the most attention from experts. Economic factors (0.202) rank second, followed by cultural and public dimensions (0.191), financial and accounting criteria (0.171), private sector development (0.119), and finally, government performance (0.084) in the prioritization of privatization components with an emphasis on financial and non-financial factors. The consistency ratio of 0.007 falls within the acceptable range.

Interpretive Structural Modeling (ISM) results, combined with reanalyzing the study's findings, introduced a three-tier model for privatization components. Political factors were positioned at the highest level, followed by economic factors, financial and accounting criteria, and private sector development in the second level. Government performance and cultural and public dimensions were categorized in the third level. The distinction between ISM and hierarchical analysis is that ISM seeks to develop an optimal model, whereas hierarchical analysis focuses on determining the priority of each criterion. These findings have the potential to influence decision-making in the private sector, and prioritizing financial and non-financial privatization components could lead to shifts in current decision-making approaches for privatization.

JEL Classification: H11, H19, C58, H5

Keywords: Privatization, Non-Financial Factors, Financial Factors, Privatization Components.

1* Corresponding Author, Email: Akbarkanani2000@yahoo.com

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7] [Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

سال دوازدهم، شماره ۴۸، زمستان ۱۴۰۳، صفحات ۴۷–۷

ارائه الگوی خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی (مطالعه موردی ایران)

حجت قاسمی

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

Hojjatgasemi.acc@gmail.com

اکبر کنعانی

استادیار، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران (نویسنده مسئول)

Akbarkanani2000@yahoo.com

ابراهیم نویدی عباسپور

استادیار، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

ebrahim.navidi@marandiau.ac.ir

حیدر محمدزاده سالطه

دانشیار، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

salteh2008@gmail.com

اهداف: نظر به مسائل مهمی مانند جهانی شدن و ایجاد محیط رقابتی و کوچک‌سازی دولت‌ها، در کشور ما نیز بیش از بیش نیاز به مقوله خصوصی‌سازی، نیاز به مطالعه امکان‌سنجی است. بررسی‌هایی که در این مورد صورت گرفته بیش‌تر به جنبه‌های کارایی و اقتصادی مسئله پرداخته‌اند. در این پژوهش سعی شده است تا معیارها و عوامل مالی و غیرمالی تأثیرگذار بر خصوصی‌سازی بررسی شوند تا یک مدل بهینه از خصوصی‌سازی با توجه به معیارها و عوامل مالی و غیرمالی ارائه شود.

روش‌شناسی: این پژوهش با استفاده از روش دلفی و مدل‌سازی تفسیری ساختاری، از روش‌های هدفمند، تبیینی و اکتشافی برای تعیین الگوهای خصوصی‌سازی با تأکید بر معیارها و عوامل مالی و غیرمالی استفاده کرده است. گردآوری داده‌های این پژوهش، ترکیبی از مطالعات قبلی و داده‌های به‌دست‌آمده از تکنیک دلفی از مدیران و سیاست‌گذاران سازمان‌های خصوصی‌سازی بود. یافته‌ها: شش معیار به عنوان مؤلفه‌های خصوصی‌سازی شامل عوامل اقتصادی، معیارهای مالی و حسابداری، عوامل سیاسی، ارتقای بخش خصوصی، عملکرد دولت و ابعاد فرهنگی و عمومی شناسایی شد. یک رویکرد سلسله‌مراتبی برای ایجاد یک ساختار درختی، ارزیابی گزینه‌ها بر اساس معیارها و ارزیابی معیارها بر اساس تابع هدف استفاده شد. سپس از نرم‌افزار Expert Choice برای اولویت‌بندی و ارائه مدلی بهینه در این زمینه استفاده شد. نتیجه‌گیری: بر اساس بررسی‌های مبانی نظری و داده‌های جمع‌آوری‌شده از کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی و پس از بررسی‌های انجام‌شده بر روی پرسشنامه مقایسه‌های زوجی معیارهای مورد بررسی، نتایج نشان می‌دهد که عوامل سیاسی با مقدار ۰.۲۲۶ در اولویت اول از مؤلفه‌های خصوصی‌سازی قرار گرفته و نیازمند توجه بیشتر کارشناسان است، در رتبه‌های بعدی عوامل اقتصادی با ارزش ۰.۲۰۲ در رتبه دوم، ابعاد فرهنگی و عمومی با ارزش ۰.۱۹۱ در رتبه سوم، معیارهای مالی و حسابداری با ارزش ۰.۱۷۱ در رتبه چهارم، ارتقای بخش خصوصی با ارزش ۰.۱۱۹ در رتبه پنجم و درنهایت عملکرد دولت با ارزش ۰.۰۸۴ در رتبه ششم اولویت‌بندی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی قرار گرفته‌اند. همچنین نرخ سازگاری ۰.۰۰۷ در محدوده قابل قبولی قرار دارد. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده از تحلیل ساختاری تفسیری و تحلیل مجدد یافته‌های پژوهش از ۶ بعد اصلی شناخته شده در زمینه مؤلفه‌های خصوصی‌سازی در مدلی با سه سطح به عنوان الگوی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر معیارها و عوامل مالی و غیرمالی معرفی می‌شود. بر این اساس عوامل سیاسی در بالاترین سطح و عوامل اقتصادی، معیارهای مالی و حسابداری و ارتقای بخش خصوصی در سطح دوم و عملکرد دولت و ابعاد فرهنگی و عمومی در رتبه سوم سطح الگوی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی قرار گرفتند، دلیل این تفاوت به نسبت تحلیل سلسله‌مراتبی را می‌توان در آن جستجو کرد که مدل تحلیل ساختاری تفسیری به دنبال الگوی بهینه یک موضوع است و تحلیل سلسله‌مراتبی به دنبال تعیین اولویت هر یک از معیارها است. این نتایج پتانسیل تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها در بخش خصوصی را دارد و برای نجات‌بخش خصوصی از ناکارآمدی، اولویت‌بندی مؤلفه‌های مالی و غیرمالی خصوصی‌سازی می‌تواند منجر به تغییر در شیوه‌های تصمیم‌گیری فعلی مدیران برای بخش خصوصی‌سازی شود.

طبقه‌بندی JEL: H11, H19, C58, H5

واژگان کلیدی: خصوصی‌سازی، عوامل غیرمالی، عوامل مالی، مؤلفه‌های خصوصی‌سازی.

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۸

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

۱. مقدمه

با توجه به فعالیت‌های اقتصادی مثبت و اثربخش دولت‌ها در دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به تدریج با گسترش دامنه فعالیت‌ها به دلیل مشکلاتی نظیر بوروکراسی شدید، ضعف سیستم مدیریتی، فقدان سیستم مناسب ارزیابی و حسابرسی، فقدان انگیزه کاری، تعدد در اهداف، استفاده نامطلوب از انحصارات، حمایت‌های غیر کارا و ... طی دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، عدم کارایی بر فعالیت‌های اقتصادی دولت‌ها حاکم شد و موجب عدم موفقیت آن‌ها در تحقق اهداف گردید (زارء نژاد و همکاران،۱۳۹۲). این مشکلات باعث شد اکثر دولت‌ها طی دو سه دهه اخیر ابتدا تلاش نمایند از طریق انجام اصلاحاتی از قبیل حذف حمایت شرکت‌ها از رقابت داخلی و خارجی، از بین بردن امکان دستیابی شرکت‌ها به تسهیلات اعتباری ارزان و ایجاد موانع بودجه‌ای سخت، حذف اهداف غیرتجاری شرکت‌ها، ایجاد استقلال در مدیریت و اداره شرکت‌ها، کاهش تعرفه‌های گمرکی و بازرگانی، استفاده از مکانیزم‌های ارزیابی عملکرد برای حساب‌دهی مدیران و بدون انتقال هیچ‌گونه مالکیت و مدیریتی، به افزایش کارایی در فعالیت‌های اقتصادی بنگاه‌های دولتی بپردازند (فیاض و همکاران،۱۳۹۶). نتایج حاصل از اصلاحات مذکور در اکثر قریب به اتفاق کشورها رضایت‌بخش نبود، زیرا در تشکیلات بوروکراسی دولتی، افزایش کارایی، تضمین استقلال مدیریت و به‌کارگیری انضباط مالی حاکم بر بازار کاری دشوار است (مالکی،۱۴۰۱). درنتیجه، گرایش به سوی مکانیزم خودسامان بخش بازار و انجام سیاست‌های آزادسازی، مقررات زدایی و خصوصی‌سازی همراه با واگذاری مالکیت و مدیریت به عنوان راهبردهایی عقلایی در جهت مقابله با مسائل و مشکلات اقتصادی و افزایش کارایی به طور وسیعی مورد حمایت دولت‌ها قرار گرفت (مهدی زاده رستم و همکاران،۱۴۰۰). در ایران نیز اولین برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موضوع واگذاری فعالیت‌های اقتصادی دولت به بخش خصوصی در قالب سیاست خصوصی‌سازی مطرح و زمینه‌های اجرایی آن تصویب شد. از آن زمان تاکنون موفقیت سیاست خصوصی‌سازی و اجرای آن به یکی از پیچیده‌ترین دغدغه‌های اقتصادی مسئولین و مدیران تبدیل شده و مباحث زیادی را به دنبال داشته است (مهری و همکاران،۱۴۰۲). طی دهه‌های گذشته

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

دولت‌ها برای دستیابی به اهداف توسعه‌ای و حداکثر کردن رفاه اجتماعی، شرکت‌های دولتی متعددی را ایجاد کرده‌اند. لیکن بروز نتایج نامطلوب اقتصادی- مالی شرکت‌های مزبور طی سال‌های اخیر، نبود توجیه فنی- اقتصادی و مالی برای دخالت دولت در برخی از فرآیندهای تولیدی و محدودیت‌های مالی- اقتصادی دولت برای اداره و تصدی فعالیت‌ها، اجرای سیاست خصوصی‌سازی در بخش شرکت‌های دولتی را اجتناب‌ناپذیر ساخته است. همچنین حجم بالای دولت در اقتصاد، حضور شرکت‌های دولتی در فعالیت‌های غیرضروری اقتصادی، رقابت‌پذیری پایین اقتصاد در سطح ملی و بین‌المللی، عدم توسعه بخش خصوصی فعال در حوزه‌های سرمایه‌گذاری، ضعف بازار سرمایه برای توسعه بخش خصوصی، عدم توزیع مناسب منابع و فرصت‌ها بین بخش دولتی و غیردولتی، بعد از پایان جنگ تحمیلی سبب عدم کارایی دولت گردیده بود. لذا واگذاری فعالیت‌های اقتصادی به بخش خصوصی و کناره‌گیری دولت از فعالیت‌های اقتصادی به عنوان یکی از راه‌حل‌های قابل تصور برای رفع مشکلات اقتصادی و افزایش رشد مطرح گردید. در ایران خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی به‌ویژه از اواخر دهه ۱۳۷۰ و پس از تصویب قانون سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در سال ۱۳۸۴ آغاز شد. هدف از این برنامه‌ها کاهش نقش دولت در اقتصاد، افزایش کارایی بنگاه‌ها، جذب سرمایه‌گذاری خصوصی و خارجی و درنهایت توسعه رقابت در بخش‌های مختلف اقتصادی کشور بود. برای خصوصی‌سازی موفق و مؤثر بنگاه‌های دولتی در ایران ملزم به ارائه برنامه‌ریزی دقیق است. برنامه‌ریزی برای خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی در ایران یک فرایند پیچیده و بلندمدت است که نیازمند توجه به جنبه ها و معیارهای مالی و غیرمالی است و عدم توجه به این معیارها می تواند عدم موفقیت یا شکست در خصوصی سازی بنگاه‌های دولتی را به همراه داشته باشد. از این رو در این پژوهش سعی شده است تا برای ارائه یک الگوی خصوصی سازی، معیارها و عوامل مالی و غیرمالی تأثیرگذار بر خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی بررسی شوند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

۲. مبانی نظری پژوهش

خصوصی‌سازی بخشی از فرایندهای اقتصادی است که به منظور کاهش تصدی‌گری دولت و انتقال مالکیت بنگاه‌های دولتی به بخش خصوصی صورت می‌گیرد. این فرایند در جهت افزایش بهره‌وری و کارایی در بخش دولتی، افزایش رقابت و کاهش بار مالی دولت انجام می‌شود. اما برای اجرای مؤثر خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی نیازمند یک استراتژی جامع و به دقت طراحی شده است. در این پژوهش، مراحل و استراتژی‌های کلیدی در اجرای خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی شامل معیارهای مالی و غیرمالی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که در ادامه به توضیح آن‌ها پرداخته می‌شود.

معیارهای مالی

خصوصی‌سازی به عنوان یک فرایند اقتصادی مهم می‌تواند به بهبود کارایی و افزایش بازدهی بنگاه‌ها منجر شود. اما برای دستیابی به نتایج مطلوب، لازم است که معیارهای مالی مشخص و معتبر برای ارزیابی و اجرای برنامه‌های خصوصی‌سازی مورد توجه قرار گیرند. شناخت این معیارها به سیاست‌گذاران و مدیران کمک می‌کند تا برنامه‌های موفق‌تری را طراحی و اجرا کنند. روش‌های متعددی بر ارزیابی ابعاد مالی وجود دارد که به طور کلی می‌توان آن‌ها را به دو دسته مدل‌های مالی و حسابداری و مدل‌های اقتصادی تقسیم کرد:

معیارهای حسابداری

معیارهای حسابداری ارزیابی ابعاد مالی بر صورت سود و زیان و ترازنامه تأکید دارند؛ بدین معنی که یک جریان خروجی وجه نقد می تواند به عنوان هزینه در صورت سود و زیان و یا به عنوان یک دارایی سرمایه‌ای در ترازنامه منعکس شود که درنتیجه آن ارائه صورت سود و زیان و ترازنامه متفاوت ناشی از به کارگیری رویه‌های مختلف است. نسبت بازده حقوق صاحبان سهام، بازده دارایی‌ها و سود هر سهم ازجمله معیارهای ابعاد مالی حسابداری به شمار می‌روند (آل نوری فروشانی، ۱۴۰۱).

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

حاصل سیستم اطلاعات حسابداری، گزارش های مالی است که سود گزارش شده در آن‌ها از اهمیت زیادی برای استفاده کنندگان برخوردار است. سرمایه گذاران با اتکا به سود حسابداری، ابعاد مالی شرکت را ارزیابی کرده و پیش‌بینی های خود را بر آن اساس انجام می‌دهند. مدیران نیز از سود برای برنامه ریزی آینده شرکت استفاده می کنند. در مدل حسابداری، ارزیابی عملکرد، ارزش شرکت از حاصل‌ضرب دو عدد به دست می‌آید؛ عدد اول، سود شرکت و عدد دوم، ضریب تبدیل سود به ارزش است. همان‌طور که پیش از این نیز بیان شد در مدل‌های حسابداری ارزیابی عملکرد، ارزش یک شرکت، تابعی از معیارهای مختلفی نظیر سود، سود هر سهم، نرخ رشد سود، بازده حقوق صاحبان سهام، بازده سرمایه گذار، جریان نقدی آزاد و سود تقسیمی است (سلیمی بنماران،۱۴۰۱).

در دهه‌های آخر قرن بیستم میلادی در بسیاری از واحدهای تجاری ارزیابی ابعاد مدیران و تنظیم طرح های پاداشی به تغییرات سود حسابداری و سود هر سهم وابسته بوده است، همچنین از سایر مقیاس های حسابداری نیز در این رابطه استفاده شده است. این مقیاس ها در سیر تکوین و تکامل خود از بازدهی حقوق صاحبان سهام و بازدهی خالص دارایی‌ها و یا بازدهی سرمایه گذاری‌ها استفاده نموده‌اند (سلیمی بنماران،۱۴۰۱).

معیارهای اقتصادی

در پاسخ به انتقادات وارد به معیارهای ابعاد حسابداری، معیارهای ابعاد اقتصادی ظهور یافتند. برخی از مهم ترین این معیارها ازجمله ارزش افزوده اقتصادی، ارزش افزوده بازار و سود باقیمانده است (رستگار و اسکندر پور،۱۴۰۱).

همان‌طور که در بخش مربوط به مدل های حسابداری ارزیابی ابعاد مالی نیز بیان شد علیرغم کاربردهای مختلف سود حسابداری، برخی معتقد بودند که سود حسابداری معیار مناسبی برای ارزیابی ابعاد مالی شرکت نیست؛ برای مثال، با استفاده از هر یک از روش های مختلف ارزیابی، اندازه گیری و شناسایی موجودی کالا، مخارج پژوهش و توسعه و استهلاک دارایی های ثابت، مبلغ سود نیز متفاوت خواهد بود در حالی که این تفاوت به دلیل نحوه عملکرد نیست؛ بلکه به دلیل

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

استفاده از روش‌های مختلف حسابداری است. معرفی معیارهای اقتصادی ارزیابی عملکرد، نتیجه تلاش پژوهشگران برای رفع نارسایی‌های مدل‌های مبتنی بر اعداد حسابداری است (فروغی مازندرانی و شاهوردیانی،۱۴۰۲). در مدل‌های اقتصادی، ارزش شرکت، تابعی از قدرت سودآوری، اولویت‌های موجود، سرمایه‌گذاری‌های بالقوه و مابه‌التفاوت نرخ بازده و هزینه سرمایه شرکت است. در بین مفاهیم متعدد، معیارهای اندازه‌گیری سود باقیمانده که در سال‌های اخیر مطرح شده است، استفاده از ارزش‌های دفتری و ارزش‌های بازار در تعیین هزینه سرمایه تفاوت چشمگیری بین نتایج حاصل از آن‌ها را موجب شده است. اندازه‌گیری‌های مختلف در مدل‌های ارزیابی عملکرد، منجر به معیارهای متفاوتی شده است (رستگار و اسکندر پور،۱۴۰۱).

معیارهای غیرمالی

خصوصی سازی به عنوان یک استراتژی اقتصادی و مدیریتی با هدف بهبود کارایی و افزایشی رقابت‌پذیری بنگاه‌ها در بسیاری از کشورها اجرا می‌شود. اما موفقیت یا شکست این فرایند تنها به عوامل مالی وابسته نیست. معیارهای غیرمالی نیز تأثیر بسزایی بر روند خصوصی سازی دارند و در صورت نادیده گرفتن آن‌ها، می‌تواند منجر به بروز مشکلات جدی شود. در این پژوهش، به چهار بخش اصلی که معیارهای غیرمالی را تشکیل می‌دهند پرداخته می‌شود:

معیارهای سیاسی

عوامل سیاسی نقش حیاتی در فرآیند خصوصی‌سازی ایفا می‌کنند و می‌توانند به شکل‌دهی و تعیین موفقیت یا ناکامی این فرآیند کمک کنند. در ادامه به مهم‌ترین عوامل سیاسی در خصوصی‌سازی اشاره می‌شود:

۱. ایدئولوژی سیاسی: باورهای ایدئولوژیک دولت‌ها، ازجمله حمایت از اقتصاد آزاد یا مداخله دولتی، می‌تواند تأثیر زیادی بر تصمیم به خصوصی‌سازی داشته باشد. دولت‌های لیبرال معمولاً تمایل بیشتری به خصوصی‌سازی دارند در حالی که دولت‌های سوسیالیستی یا مداخله‌گر ممکن است بر حفظ کنترل دولتی تأکید کنند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

۲. حمایت و فشار عمومی: مخالفت یا حمایت عمومی می‌تواند بر تصمیم‌گیری درباره خصوصی‌سازی تأثیر بگذارد. در کشورهایی که مردم از خصوصی‌سازی حمایت می‌کنند، احتمال اجرای موفق آن بیشتر است. برعکس، اگر مردم نگران تبعات اجتماعی یا اقتصادی خصوصی‌سازی باشند، این فرآیند ممکن است با مقاومت مواجه شود.

۳. تأثیر لابی‌ها و گروه‌های ذینفع: فعالیت‌های لابی‌گری و فشار گروه‌های اقتصادی می‌تواند تأثیر زیادی بر سیاست‌های خصوصی‌سازی داشته باشد. این گروه‌ها معمولاً تلاش می‌کنند تا منافع خود را از طریق نفوذ بر سیاست‌گذاران تأمین کنند.

۴. تغییرات سیاسی و اصلاحات: تغییرات در دولت‌ها، اعم از انتخاباتی یا برکناری، می‌تواند به تغییر در رویکرد به خصوصی‌سازی منجر شود. دولت‌های جدید ممکن است سیاست‌های متفاوتی نسبت به خصوصی‌سازی داشته باشند.

۵. ثبات سیاسی: وجود یک محیط سیاسی پایدار و پیش‌بینی‌پذیر می‌تواند اعتماد سرمایه‌گذاران را جلب کند و شرایط بهتری برای خصوصی‌سازی ایجاد کند. در مقابل، بی‌ثباتی سیاسی می‌تواند سرمایه‌گذاران را از سرمایه‌گذاری در روند خصوصی‌سازی منصرف کند.

۶. مؤسسات و نهادهای دولتی: قدرت، ساختار و کارایی نهادهای دولتی می‌تواند بر فرایند خصوصی‌سازی تأثیر بگذارد. نهادهای قوی و معتبر می‌توانند فرآیند خصوصی‌سازی را تسهیل کنند، در حالی که نهادهای ضعیف ممکن است منجر به بروز فساد و ناکارآمدی شوند.

۷. روابط بین‌المللی و فشارهای خارجی: فشارهای بین‌المللی می‌تواند نقش مهمی در خصوصی‌سازی ایفا کند. سازمان‌های بین‌المللی مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول ممکن است به کشورهای درحال‌توسعه فشار بیاورند که فرایندهای خصوصی‌سازی را به منظور دریافت وام یا حمایت مالی تسهیل کنند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

معیارهای عملکرد دولت

عملکرد دولت می‌تواند تأثیرات عمیقی بر فرآیند خصوصی‌سازی و نتایج آن داشته باشد. به عنوان یکی از نهادهای اصلی در این فرایند، دولت وظیفه طراحی و اجرای سیاست‌ها، نظارت بر بازار و مدیریت نقل‌وانتقال دارایی‌ها را بر عهده دارد. در ادامه به برخی از تأثیرات کلیدی عملکرد دولت بر خصوصی‌سازی اشاره می‌شود:

۱. طراحی و اجرای سیاست‌های خصوصی‌سازی:

- تدوین چارچوب قانونی: دولت باید یک چارچوب قانونی و مقرراتی مناسب برای تسهیل فرآیند خصوصی‌سازی فراهم کند. این چارچوب شامل قوانین و مقررات مربوط به فروش دارایی‌ها، ضمانت‌های حقوقی سرمایه‌گذاران و شیوه‌های شفاف مزایده‌ی دارایی‌ها است.
- آشناسازی با فرآیند خصوصی‌سازی: دولت باید اهالی کسب‌وکار و سرمایه‌گذاران را با فرآیند خصوصی‌سازی آشنا کند و اطمینان حاصل کند که آن‌ها قادر به درک شرایط و قواعد خصوصی‌سازی باشند.

۲. نظارت و حفاظت از منافع عمومی:

- حفاظت از منافع عمومی: دولت باید نظارت کند تا اطمینان حاصل کند که خصوصی‌سازی منجر به آسیب به منافع عمومی یا کاهش کیفیت خدمات نباشد. برای مثال، در خدمات پایه‌ای مانند آب، برق و بهداشت، دولت باید اطمینان حاصل کند که دسترسی به این خدمات برای همه اقشار جامعه فراهم است.
- پیشگیری از انحصار: دولت باید بر فرآیندهای خصوصی‌سازی نظارت کند تا از بروز انحصارها و سوءاستفاده‌های احتمالی در بازار جلوگیری کند.

۳. مدیریت سرمایه‌گذاری:

- تقویت اعتماد سرمایه‌گذاران: عملکرد مؤثر دولت می‌تواند به تقویت اعتماد سرمایه‌گذاران و جذب سرمایه‌های خصوصی کمک کند. دولت باید نشان دهد که فرآیند خصوصی‌سازی شفاف، عادلانه و بدون فساد است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

- تأمین منابع مالی: دولت می‌تواند با ایجاد سرمایه‌گذاری‌های کلان و یا ارائه تسهیلات مالی، به تحریک رشد و توسعه پس از خصوصی‌سازی کمک کند.

۴. برنامه‌ریزی و مدیریت تغییر:

- توسعه برنامه‌های انتقال: دولت باید برنامه‌های خاصی برای مدیریت انتقال از بخش دولتی به خصوصی داشته باشد تا اطمینان حاصل شود که فرآیند به آرامی انجام می‌شود و افراد مرتبط (کارکنان، مشتریان و ...) تحت تأثیر نامطلوب قرار نگیرند.
- آموزش و توانمندسازی: دولت می‌تواند از طریق برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی، به نوآوری و کارایی در بخش خصوصی کمک کند.

۵. برقراری تعادل بین بخش‌های مختلف:

- تأثیر اجتماعی: دولت باید به تأثیرات اجتماعی و اقتصادی خصوصی‌سازی توجه کند و تدابیر لازم برای کاهش پیامدهای منفی (مانند افزایش بیکاری یا نابرابری درآمدی) را اتخاذ کند.
- تعادل منطقه‌ای: همچنین، دولت باید تلاش کند تا تأثیرات منفی بر روی مناطق خاصی را که ممکن است درنتیجه خصوصی‌سازی آسیب ببینند، به حداقل برساند.

۶. بازخورد و ارزیابی:

- نظارت و ارزیابی مستمر: دولت باید نظارت و ارزیابی مستمری بر نتایج خصوصی‌سازی داشته باشد تا بتواند تغییرات لازم را اعمال کند و از تجربه‌های گذشته برای بهبود فرآیند استفاده کند.

معیارهای ابعاد فرهنگی و عمومی

ابعاد فرهنگی و عمومی می‌توانند تأثیرات قابل توجهی بر فرآیند و نتایج خصوصی‌سازی داشته باشند. این تأثیرات می‌توانند شامل باورها، ارزش‌ها، انتظارات و رفتارهای عمومی باشند که ممکن است بر روی پذیرش و اجرای خصوصی‌سازی تأثیر بگذارند. در ادامه مهم‌ترین معیارهای ابعاد فرهنگی و عمومی بررسی می‌شود:

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

۱. باورهای فرهنگی:

- نگرش به مالکیت خصوصی: در جوامعی که مالکیت خصوصی و کارآفرینی ارزشمند تلقی می‌شود، امکان موفقیت خصوصی‌سازی بیشتر است. برعکس، در جوامعی که به مالکیت دولتی یا اجتماعی ارزش بیشتری داده می‌شود، ممکن است با مقاومت بیشتری در برابر خصوصی‌سازی مواجه شویم.
- توجه به کارایی: اگر فرهنگ جامعه به کارایی و کارآمدی خدمات تأکید کند، احتمال پذیرش خصوصی‌سازی و اعتماد به بخش خصوصی بیشتر خواهد بود.

۲. انتظارات اجتماعی:

- انتظارات از دولت: مردم ممکن است انتظار داشته باشند که دولت در ارائه خدمات عمومی مؤثر و کارآمد عمل کند. اگر این انتظارات برآورده نشود و افراد خود را در فرایند خصوصی‌سازی شامل ببینند، این ممکن است به مقاومت در برابر خصوصی‌سازی منجر شود.
- امنیت شغلی: نگرانی‌های مربوط به امنیت شغلی در بخش خصوصی ممکن است بر روی تصور عمومی درباره خصوصی‌سازی تأثیر بگذارد. اگر مردم نگران از دست دادن شغل‌های خود درنتیجه خصوصی‌سازی باشند، احتمالاً مقاومت بیشتری نشان خواهند داد.

۳. نقش رسانه‌ها و تبلیغات:

- رسانه‌ها به عنوان تأثیرگذاران: رسانه‌ها می‌توانند تأثیر مثبت یا منفی بر روی درک عمومی از خصوصی‌سازی داشته باشند. پوشش‌های خبری، تجزیه‌وتحلیل‌ها و نظرها می‌توانند دیدگاه‌های عمومی را شکل دهد و بر روی تصورات فرهنگی تأثیر بگذارد.
- فرصت‌های آموزشی: رسانه‌ها همچنین می‌توانند به آموزش عموم درباره مزایا و معایب خصوصی‌سازی پرداخته و شفافیت بیشتری را ایجاد کنند.

۴. محیط اجتماعی و ساختار جامعه:

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

- تنوع اجتماعی: جوامع با ساختار اجتماعی متنوع، ممکن است نسبت به خصوصی‌سازی واکنش‌های مختلفی نشان دهند. تفاوت‌های طبقاتی، قومیتی و منطقه‌ای می‌تواند به ایجاد ناآرامی‌ها یا حمایت‌های مختلف منجر شود.
- مدیریت منافع افراد: دولت‌ها باید به نیازها و خواسته‌های گروه‌های مختلف اجتماعی توجه کرده و به تضمین حقوق و منافع همه اقشار جامعه در فرایند خصوصی‌سازی بپردازند.

۵. تجربه‌های گذشته:

- سابقه خصوصی‌سازی: تجربه‌های پیشین جامعه از خصوصی‌سازی می‌تواند بر روی نحوه درک و پذیرش آن تأثیرگذار باشد. اگر خصوصی‌سازی‌های گذشته به نتایج مثبت و موفقیت‌آمیز منجر شده باشند، احتمال پذیرش آن در آینده بیشتر است و برعکس.

۶. مشارکت عمومی و شفافیت:

- مشارکت در فرایند تصمیم‌گیری: اگر شهروندان در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی خصوصی‌سازی مشارکت کنند و صدای آن‌ها شنیده شود، احتمالاً پذیرش عمومی افزایش خواهد یافت.
- شفافیت: وجود شفافیت در فرآیندهای خصوصی‌سازی و تصمیم‌گیری می‌تواند به ایجاد اعتماد در جامعه کمک کند و درنتیجه، تأثیرات منفی ناشی از مقاومت عمومی را کاهش دهد.

معیارهای ترفیع بخش خصوصی

ترفیع بخش خصوصی به معنای تقویت نقش و گسترش فعالیت‌های بخش خصوصی در اقتصاد و کاهش نقش دولت در تصدی‌گری است. در ادامه مهم‌ترین معیارهای ترفیع بخش خصوصی که می‌توانند بر فرآیند و نتایج خصوصی‌سازی تأثیرگذار باشند بررسی می‌شوند:

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

۱. حمایت از نوآوری و فناوری:

- سرمایه‌گذاری در R&D(تحقیق و توسعه): ترفیع بخش خصوصی باید شامل تشویق به سرمایه‌گذاری در نوآوری‌ها و فناوری‌ها باشد. با افزایش نوآوری، بنگاه‌های خصوصی توانایی بهبود کارایی و رقابت‌پذیری خود را افزایش می‌دهند.
- همکاری با دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی: ایجاد شبکه‌ای از همکاری بین بنگاه‌های خصوصی و مراکز آموزشی می‌تواند به انتقال دانش و فناوری کمک کند و منجر به ایجاد محصولات و خدمات جدید گردد.

۲. تسهیل دسترسی به منابع مالی:

- ایجاد تسهیلات مالی: ارائه تسهیلات، وام‌ها و تسهیلات مالی مناسب برای سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی، به‌ویژه برای بنگاه‌های کوچک و متوسط، می‌تواند موجب تشویق آن‌ها به مشارکت در خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی شود.
- تشویق سرمایه‌گذاری خارجی: تسهیل روند جذب سرمایه‌گذاری خارجی و اعطای معافیت‌های مالیاتی و تشویقی به شرکت‌های خارجی می‌تواند بخشی از استراتژی ترفیع بخش خصوصی باشد.

۳. تقویت زیرساخت‌ها:

- بهبود زیرساخت‌های فیزیکی و دیجیتال: توجه به بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل، ارتباطات و اینترنت به‌عنوان عوامل مؤثر در تسهیل فعالیت‌های بخش خصوصی و قانونی‌سازی خصوصی‌سازی ضروری است.
- توسعه مناطق ویژه اقتصادی: ایجاد مناطق ویژه با تسهیلات و معافیت‌های مالیاتی می‌تواند به تقویت بخش خصوصی و تسهیل فرآیند خصوصی‌سازی کمک کند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

۴. توسعه مهارت‌ها و نیروی کار:

- آموزش و توانمندسازی نیروی کار: برنامه‌های آموزشی برای ارتقاء مهارت‌های نیروی کار در بخش خصوصی و آموزش آن‌ها برای مدیریت بنگاه‌های خصوصی‌شده، به تأمین منابع انسانی کارآمد کمک می‌کند.
- توجه به نیازهای بازار کار: ایجاد برنامه‌های آموزشی متناسب با نیازهای بازار کار می‌تواند مشکل کمبود مهارت و نیروی کار را کاهش دهد.

۳. پیشینه پژوهش

در ایران، سیاست خصوصی‌سازی و واگذاری شرکت‌های دولتی بر اساس مفاد تبصره ۳۲ و سیاست‌های برنامه اول توسعه کشور در سال ۱۳۷۰، با انتشار اولین بیانیه رسمی دولت اجرا شد که تاکنون پژوهش‌های مختلفی در زمینه خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی و تأثیر آن بر بنگاه‌های دولتی انجام شده است ولی پژوهشی که به دنبال ارائه یک مدل خصوصی‌سازی بر اساس معیارها و عوامل مالی و غیرمالی تأثیرگذار بر بنگاه‌های دولتی باشد انجام نگرفته است. در جدول زیر به برخی پژوهش‌هایی که در زمینه خصوصی‌سازی انجام شده است اشاره می‌شود:

جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
جندقی اردکانی و همکاران	۱۴۰۲	بررسی عوامل مالی و غیرمالی مؤثر بر تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران بورس اوراق بهادار	توصیفی پیمایشی	برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد عوامل مالی بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران تأثیر معنادار دارد، همچنین عوامل غیرمالی نیز بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران تأثیرگذار است. درنتیجه این پژوهش می‌تواند به اهمیت وجود این روابط اشاره کند تا سرمایه‌گذاران با نظر گرفتن این عوامل تأثیرگذار تصمیمات بهتری در بازار سرمایه بگیرند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

ادامه جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
بنایی قدیم	۱۴۰۲	عوامل مالی و غیرمالی مؤثر بر سلامت مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران	کاربردی – پس رویدادی	متغیرهای ساختار مالکیت و تغییر در سیاست استخدام شرکت، سبب افزایش سلامت مالی شرکت‌ها شده است یعنی وجود تمرکز مالکیت از طرف سهامداران عمده و ایجاد و اعمال قدرت نظارتی آن‌ها از یک طرف و کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیریت در به‌کارگیری رویه‌های فزاینده منافع شخصی و کاهنده ارزش شرکت و همچنین مدیریت منابع انسانی به عنوان راهبرنده سرمایه‌های فیزیکی شرکت‌ها در قالب سرمایه فکری، عاملی تعیین‌کننده در مدیریت منابع و سلامت مالی آن‌ها است
لارابی و همکاران	۱۴۰۱	بررسی نقش خصوصی‌سازی در ابعاد شرکت‌های پذیرفته‌شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از تجزیه‌وتحلیل صورت‌های مالی (کارخانه سیمان خوزستان)	توصیفی – علی	در این مطالعه ابعاد شرکت‌هایی که به روش عرضه سهام خصوصی‌سازی شده‌اند با استفاده از معیارهایی چون کیفیت سود حسابداری، سودآوری، نقدینگی، کارایی عملیاتی، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های سرمایه‌ای و اشتغال مورد بررسی قرار گرفت. شاخص کیفیت سود حسابداری به همراه یکی از شاخص‌های کارایی عملیاتی با عنوان نسبت فروش به نیروی انسانی کاهش معنی‌داری را در ابعاد مالی و عملیاتی نشان داد. البته شاخص دیگر کارایی عملیاتی یعنی سود خالص به نیروی انسانی افزایش معنی‌دار در ابعاد عملیاتی را ارائه داد. سایر شاخص‌ها تفاوت معنی‌داری را نشان ندادند. نتایج کلی این پژوهش حاکی از آن است که خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی در ایران باعث تضعیف ابعاد مالی و عملیاتی این شرکت‌ها شده است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

ادامه جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
موسویان و همکاران	۱۴۰۰	ارزیابی آثار خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی و سودآوری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران	توصیفی پیمایشی	نتایج پژوهش نشان داد خصوصی‌سازی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران موجب بهبود ابعاد مالی آن‌ها شده است. همچنین در مورد فرضیات فرعی پژوهش باید اذعان داشت که خصوصی‌سازی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران باعث بهبود شاخص سودآوری و شاخص سرمایه‌گذاری آن‌ها شده است ولی بر روی شاخص کارایی شرکت تأثیری نداشته است.
رستم خانی و همکاران	۱۳۹۹	بررسی و برآورد تأثیر خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی شرکت‌های دولتی	توصیفی – کاربردی	از جمع‌بندی نتایج آماری تحلیل‌ها می‌توان گفت که اهداف خصوصی‌سازی در شرکت‌های مورد بررسی تأمین نشده است. علت این موضوع را می‌توان در این نکته جستجو کرد که تغییر مالکیت شرط لازم در خصوصی‌سازی است. خصوصی‌سازی واقعی با اقداماتی تکمیل می‌شود که منتج به بازارگرا شدن و حاکمیت متغیر قیمت در تصمیمات عوامل اقتصادی می‌شود. آزادسازی، مقررات زدایی، بهبود فضای کسب کار و محور قرار گرفتن بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی از الزامات تکامل فرایند خصوصی‌سازی در ایران است که بخشی از آن‌ها نظیر بهبود فضای کسب‌وکار همچنان مغفول است.
جامی و همکاران	(۱۳۹۸)	بررسی تأثیر خصوصی‌سازی بر سود تقسیمی و ابعاد مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار	روش آمیخته کیفی و کمی	در جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کلی آزمون فرضیه‌های پژوهش می‌توان عنوان کرد، این است که میانگین ابعاد مالی و سود تقسیمی شرکت‌ها قبل از خصوصی‌سازی با میانگین ابعاد مالی و سود تقسیمی شرکت‌ها بعد از خصوصی‌سازی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

ادامه جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
بیک زاده و همکاران	۱۳۹۴	بررسی مقایسه‌ای ابعاد مالی قبل و پس از واگذاری شرکت‌های دولتی غیربورسی خصوصی‌سازی شده	رگرسیون و مدل‌سازی معادلات ساختاری	برای این منظور، نسبت‌های مالی ابعاد سال قبل و سه سال بعد از واگذاری ۲۷ شرکت واگذار شده از صنایع متفاوت طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹، بر اساس صورت‌های مالی حسابرسی شده آن‌ها، با اجرای آزمون‌های کلموگروف-اسمیرنوف و تی زوجی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد نشان می‌دهد که فرآیند خصوصی‌سازی تأثیری بر ابعاد مالی شرکت‌ها نداشته است.
چیتنی و همکاران	۲۰۲۴	خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی در بازارهای نوظهور: مشکلات و چشم‌اندازها	کاربردی – علی	نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که بسیاری از شرکت‌های دولتی در آفریقای جنوبی به دلیل فساد و مدیریت ضعیف مالی متحمل زیان‌های غیرقابل‌جبران شده‌اند بنابراین خصوصی‌سازی چنین نهادهایی ممکن است راه نجات باشد.
کاسیر و همکاران	۲۰۲۳	تأثیر فرآیند خصوصی‌سازی بر شاخص‌های بهره‌وری و ابعاد مالی شرکت‌ها	توصیفی – علی	برای اندازه‌گیری شاخص‌های بهره‌وری از روابط مبتنی بر ارزش افزوده استفاده شده است. متغیر مستقل پژوهش درصد سهام واگذار شده شرکت‌های عضو نمونه است. نتایج پژوهش نشان داد که فرآیند خصوصی‌سازی در شرکت‌های مورد بررسی بر بهره‌وری سرمایه و بازده دارایی‌ها تأثیر معناداری داشته و منجر به افزایش این شاخص‌ها شده است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

ادامه جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
نوتی	۲۰۲۳	بررسی تأثیر خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی و رشد و یادگیری کارکنان	کاربردی – علی	برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد. به منظور آزمون فرضیات و مقایسه می آنگین دو جامعه (جامعه قبل و جامعه بعد از خصوصی‌سازی) از تست نشاندار ویلکاکسون با کمک نرم‌افزار SPSS استفاده گردیده است. درنهایت فرضیه‌های اصلی پژوهش تائید شد که نشان می‌دهد، خصوصی‌سازی باعث بهبود ابعاد مالی و رشد و یادگیری کارکنان شده است.
رادیک و همکاران	۲۰۲۱	ارزیابی تأثیر ابعاد مالی و خصوصی‌سازی بر کارایی فنی شرکت‌ها	توصیفی – علی	نتایج پژوهش، کاهش کارایی فنی ۲۸ شرکت را بعد از ورود به بورس نشان می‌دهد و نیز تأثیر منفی و معنادار نسبت‌های نقدینگی و بازده حقوق صاحبان سهام را بر جزء ناکارایی فنی شرکت‌ها تبیین می‌کند.
لیاحمد و همکاران	۲۰۲۱	تأثیر عوامل مالی و غیرمالی بر سود سرمایه	کاربردی – توصیفی	در انتخاب سهامی که بازده بالایی در یک ریسک قابل قبول فراهم می‌کنند، سرمایه‌گذاران به عوامل اصلی توجه دارند که می‌تواند ابعاد سهام را تحت تأثیر قرار دهد. نتایج پژوهش شامل یک مدل ANCOVA است که تأثیر قابل توجهی از بازگشت حقوق صاحبان سهام و زمینه فعالیت بر ابعاد سود سرمایه را ارائه می‌دهد.

همان‌طور که در جدول شماره یک اشاره شده است در برخی از پژوهش‌های پیشین، مانند پژوهش موسویان و همکاران (۱۴۰۰)، با عنوان «ارزیابی آثار خصوصی سازی بر ابعاد مالی و سودآوری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران»، نتایج پژوهش نشان داد که خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی موجب بهبود ابعاد مالی آن‌ها شده است این در حالی است که در پژوهش رستم خانی و همکاران (۱۳۹۹)، نتایج نشان داد که اهداف خصوصی‌سازی در شرکت‌های مورد بررسی تأمین نشده است. از طرفی یافته‌های جامی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داد که ابعاد مالی و سود تقسیمی شرکت ها قبل و بعد از خصوصی تفاوت معناداری دارند که این

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

پـژوهش حـاکی از تأثیرگـذار بـودن خصوصـی‌سـازی بنگـاه‌هـای دولتـی اسـت. و همچنـین در پـژوهش‌هـای خـارجی، نتـایج پـژوهش چیتنـی و همکـاران (۲۰۲۴) بـا عنـوان «خصوصـی‌سـازی شرکت‌هـای دولتـی در بازارهـای نوظهـور: مشـکلات و چشـم‌انـدازها» (مطالعـه مـوردی آفریقـای جنوبی)، نشان داد که بسیاری از شرکت های دولتی در آفریقای جنـوبی بـه دلیـل فسـاد و مـدیریت ضعیف مالی متحمل زیان‌های غیرقابل‌جبـران شـده‌انـد بنـابراین خصوصـی‌سـازی چنـین نهادهـایی ممکن است راه نجات باشد. سؤالی که به ذهن مـی‌رسـد چـه معیارهـا و عـواملی وجـود دارنـد کـه می توانند زمینه موفقیت و یا شکست خصوصی‌سازی بنگاه‌هـای دولتـی را رقـم بزننـد و مـا در ایـن پژوهش تلاش نمـودیم تـا معیارهـا و عوامـل مـالی و غیرمـالی تأثیرگـذار بـر موفقیـت یـا شکسـت خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی را مورد بررسی قرار دهیم تا بتوانیم به ارائـه یـک الگـوی مناسـب برای خصوصی‌سازی بپردازیم.

٤. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش بر اساس هدف، تبیینی و اکتشافی است و سعی دارد الگوی خصوصی‌سازی بـا تأکیـد بر عوامل مالی و غیرمالی را با استفاده از روش دلفی و مـدل‌سـازی سـاختاری - تفسـیری مشـخص سازد بر حسب نتیجه این پژوهش از نوع توسعه‌ای بوده و همچنین از نظر گردآوری اطلاعـات ایـن پژوهش آمیخته است. در این پژوهش از یک نوع روش شناسی چندگانه با توجه به هدف پـژوهش و نیز مزیت‌های روش‌شناسی‌های چندگانه استفاده می‌شود.

جامعه آماری

جامعه آماری این پـژوهش را کارشناسـان سـازمان خصوصـی‌سـازی تشـکیل مـی‌دادنـد کـه دارای شرایط زیر بودند: داشتن حداقل ۳ سال سابقه مدیریتی، تسلط بر موضوع، در دسترس بودن، تمایـل به شرکت در پژوهش. بنابراین روش نمونه گیری در این بخش روش نمونـه گیـری هدفمنـد اسـت. توجیه منطقی این روش نمونه‌گیری این است که: از نمونه‌گیری احتمالی زمانی استفاده می‌شود که محقق بخواهد نتایج را از نمونه آماری به جامعه آماری تعمیم دهـد، در صـورتی کـه محقـق قصـد

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

تعمیم نداشته باشد، می‌تواند از نمونه‌گیری هدفمند استفاده کند، از طرفی دیگر در پژوهش‌های کیفی معمولاً از نمونه‌گیری احتمالی پرهیز می‌کنند، افرادی که برای این پژوهش دعوت به همکاری می‌شوند کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی هستند که تعداد آن‌ها ۱۵ نفر است.

مسیر پژوهش

با توجه به بررسی‌های انجام شده در این پژوهش به منظور شناسایی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی، طی مصاحبه با ۱۵ نفر از کارشناسان و کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی، این عوامل به شرح زیر به دست آمد:

الف- عوامل مالی عبارتند از: عوامل اقتصادی، معیارهای مالی و حسابداری

ب- عوامل غیرمالی شامل: عوامل سیاسی، ارتقای بخش خصوصی، عملکرد دولت و ابعاد فرهنگی و عمومی است.

شناسایی معیارهای مؤثر و ساخت سلسله‌مراتبی

در گام نخست با درک کامل مفاهیم و شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های مسئله پژوهش، هدف کلی مسئله، با نظر خبرگان و صاحب‌نظران سازمان خصوصی‌سازی است. با توجه به ادبیات موضوع و بررسی وضعیت جامعه پژوهش، عوامل مرتبط و درگیر به مسئله مشخص شده‌اند. برای شناسایی مؤلفه‌های خصوصی سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی اقدام به ایجاد پانل دلفی در میان خبرگان و صاحب‌نظران سازمان خصوصی‌سازی گردیده و پس از مصاحبه و استفاده از فرم‌های باز اظهارنظر در خصوص مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی و پس از بررسی‌های دقیق نتایج این نظرسنجی‌ها تعداد ۷۸ زیر معیار به عنوان مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی مشخص شد که در جدول ذیل قابل مشاهده است.

در فرایند شناسایی این زیر معیارها از رویکرد تحلیل محتوا استفاده و تعداد ۷۸ زیر معیار در قالب عوامل رویکرد بهینه‌سازی چارچوب‌های اقتصادی در کشور، توسعه محیط فعالیت اقتصادی کشور، ابعاد مالی و حسابداری، چارچوب سیاست داخلی، دیدگاه سیاسی و چارچوب

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

سیاست‌های جاری، سیاست بین‌المللی و فرا سرزمینی، چالش‌های سیاسی، ارتقا توانمندی‌های بخش خصوصی، تمرکز بر ارزیابی عملکرد دولت در حمایت از بخش خصوصی، استانداردهای مدیریتی، استانداردهای کارآفرینی و حمایتی، قوانین و مقررات و توسعه فرهنگ خصوصی‌سازی و اقدامات این حوزه شناسایی شدند، برای تأمین اعتبار یافته‌های پژوهش از شاخص روایی محتوایی CVI[1] استفاده می‌شود شاخص روایی محتوای نیز برای سنجش روایی پرسشنامه استفاده می‌شود. این شاخص CVI توسط والتز و باسل[2] ارائه شده است. برای محاسبه CVI از خبرگان خواسته می‌شود میزان مرتبط بودن هر گویه را با طیف چهار قسمتی زیر مشخص کنند:

۱. غیر مرتبط
۲. نیاز به بازبینی اساسی
۳. مرتبط اما نیاز به بازبینی
۴. کاملاً مرتبط

تعداد خبرگانی که گزینه ۳ و ۴ را انتخاب کرده‌اند را بر تعداد کل خبرگان تقسیم می کنیم اگر مقدار حاصل از ۰.۷ کوچک‌تر بود گویه رد می‌شود اگر بین ۰.۷ تا ۰.۷۹ بود باید بازبینی انجام شود و اگر از ۰.۷۹ بزرگ‌تر بود قابل قبول است.

1. Content Validity Index
2. Waltz & Bausell

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۲. اشارات خبرگان به مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C1	عوامل اقتصادی	رویکرد بهینه‌سازی چارچوب‌های اقتصادی در کشور	برنامه‌ریزی برای آزادسازی فضای اقتصاد کشور	۱۳	۰.۸۶	✓
C2			تمرکز بر توسعه و ارتقا بازار سرمایه و بورس	۱۱	۰.۹۵۶	✓
C3			برنامه‌ریزی برای استفاده کامل از ظرفیت‌های بانک‌ها و نهادهای مالی	۱۰	۰.۹۶۸	✓
C4			برنامه‌ریزی برای به‌روزرسانی چرخه‌های اداری مرتبط و حذف موانع موجود در مسیر خصوصی‌سازی	۸	۰.۹۰۸	✓
C5			فراهم‌سازی فضا و بستر مناسب برای تسریع و تسهیل خصوصی‌سازی	۱۲	۰.۸۱۲	✓
C6			برنامه‌ریزی برای توسعه و نظام قیمت‌گذاری یکپارچه	۹	۰.۹۷۱	✓
C7			ایجاد رویکرد همسو و یکدست در بین سازمان‌های برنامه‌ریز و خط‌مشی گذار با مجریان	۹	۰.۹۱۷	✓
C8		توسعه محیط فعالیت اقتصادی کشور	برنامه‌ریزی برای ایجاد و ارتقا ثبات در ارکان اقتصاد	۱۰	۰.۹۳۶	✓
C9			تمرکز بر ایجاد اشتغال و توسعه کارآفرینی	۹	۰.۸۷۷	✓
C10			برنامه‌ریزی برای کاهش وابستگی اقتصاد به نفت	۸	۰.۹۸۳	✓
C11			برنامه‌ریزی برای مرتبط‌سازی شرکت‌ها با بازار بین‌المللی	۹	۰.۹۶۸	✓
C12			تأکید بر تأمین امنیت سرمایه‌گذاری و ورود بخش خصوصی به بازار	۹	۰.۸۴۳	✓
C13			مولدسازی و بازدهی بالای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۷	۰.۸۲۹	✓
C14			حمایت مستمر از بخش خصوصی با رویکرد توانمندسازی بخش خصوصی برای رقابت	۹	۰.۹۰۷	✓

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C15	معیارهای مالی و حسابداری	ابعاد مالی و حسابداری	تعریف ساختار مالی و حسابداری استاندارد و جامع برای شرکت‌ها قبل از واگذاری	۷	۰.۸۸۱	✓
C16			تأکید بر اطلاعات کامل و شفاف مالی فعالیت شرکت‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۸	۰.۹۸۳	✓
C17			دسترسی کامل و شفاف نهادهای نظارتی تعریف شده به اطلاعات مالی و مراودات مالی شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۱	۰.۸۹۲	✓
C18			تأکید بر بهای تمام‌شده رقابتی در حسابرسی شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۰	۰.۹۳۸	✓
C19			تأکید بر مطالعه دقیق و تخصصی قیمت‌گذاری دارایی‌های قبل از واگذاری	۱۲	۰.۹۲۶	✓
C20			استفاده از استاندارد هزینه منفعت مبتنی بر جدیدترین دستورالعمل‌های تخصصی حسابداری	۸	۰.۷۸۴	✓
C21			حسابرسی مستمر و دقیق و غربالگری مغایرت‌های موجود و اقدامات صریح و روشن برای جلوگیری از تکرار	۱۱	۰.۷۶۴	✓
C22	عوامل سیاسی	چارچوب سیاست داخلی	وحدت رویه پیاده‌سازی اصل ۴۴ قانون اساسی حتی با وجود جابجایی قدرت جناح‌های سیاسی	۹	۰.۹۶۸	✓
C23			همسوسازی مراجع تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری حوزه خصوصی‌سازی با ابعاد سیاسی کشور	۱۰	۰.۹۱	✓
C24			تأکید بر تعامل ویژه بین دستگاه‌های مرتبط و تصمیم‌گیرنده در حوزه خصوصی‌سازی	۷	۰.۸۸۵	✓
C25			وجود اهداف مشترک میان مسئولین و مجریان و برنامه ریزان حوزه خصوصی‌سازی	۸	۰.۸۶	✓

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C26		دیدگاه سیاسی و چارچوب سیاست‌های جاری	تأکید بر ثبات سیاسی	۱۰	۰.۹۴۶	✓
C27			تبیین دقیق اهداف و رویکردهای سیاسی حاکم	۱۱	۰.۹۸۷	✓
C28			انعطاف سیاسی جاری در سطح کشور و میزان همراهی و همسویی جامعه با تفکر حاکم بر طیف‌های سیاست داخلی	۶	۰.۸۸۵	✓
C29			تأکید بر حمایت سیاسی از خصوصی‌سازی	۸	۰.۸۹۲	✓
C30		سیاست بین‌المللی و فراسرزمینی	تأکید بر ارکان سیاست خارجی کشور و پایبندی به آرمان‌های سیاسی	۶	۰.۸۹۱	✓
C31			تأکید بر تحلیل دقیق سیاست‌های کشورهای منطقه و سایر کشورهای مرتبط	۹	۰.۹۶۸	✓
C32			برنامه‌ریزی برای استفاده از ظرفیت‌های داخلی و خصوصی‌سازی برای غلبه بر تحریم‌های بین‌المللی	۸	۰.۸۸	✓
C33		چالش‌های سیاسی	اجتناب از هرگونه نفوذ اشخاص و جناح‌ها در برنامه‌ریزی خصوصی‌سازی	۱۲	۰.۸۶۲	✓
C34			دوری از هرگونه تحکیم و برنامه‌ریزی‌های دستوری در حوزه خصوصی‌سازی	۹	۰.۸۷۸	✓
C35			تمرکز بر همسویی حمایتی برنامه‌ریزی‌های خصوصی‌سازی و تأمین نیازهای عمومی مردم	۸	۰.۸۶	✓
C36			جلوگیری از ورود رویکردها و تصمیم‌های سیاسی و تغییر رویکردهای موجود	۹	۰.۸۳۳	✓
C37	ترفیع بخش خصوصی	ارتقا توانمندی‌های بخش خصوصی	تمرکز بر حمایت مستمر از بخش خصوصی در چارچوب‌های خصوصی‌سازی	۹	۰.۸۶	✓
C38			برنامه‌ریزی برای حذف رانت‌های احتمالی در مسیر خصوصی‌سازی	۷	۰.۹۵۶	✓
C39			تعریف چارچوب‌های تخصصی برای تقویت و توسعه زیرساخت‌های خصوصی‌سازی	۶	۰.۹۷۹	✓
C40			تمرکز بر تقویت بخش غیردولتی و مقابله با اقتصاد زیرزمینی	۱۱	۰.۹۹	✓
C41			برنامه‌ریزی برای توسعه ساختار سازمانی در شرکت‌های خصوصی	۱۳	۰.۹۳۵	✓

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]
[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C42			برنامه‌ریزی برای تعریف استانداردهای تخصصی در شرکت‌های خصوصی‌سازی شده	۸	۰.۸۶۶	✓
C43			برنامه‌ریزی برای ورود شرکت‌های خصوصی به بازار سرمایه	۹	۰.۸۲۵	✓
C44			وجود مشوق‌های قانونی برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۹	۰.۸۹۳	✓
C45	عملکرد دولت	تمرکز بر ارزیابی عملکرد دولت در حمایت از بخش خصوصی	برنامه‌ریزی برای ایجاد و ارتقا زیرساخت‌های لازم برای توسعه خصوصی‌سازی	۶	۰.۷۹۹	✓
C46			کارآمدسازی بخش خصوصی با برنامه‌ریزی علمی و استفاده از ظرفیت‌های عمومی	۸	۰.۸۱۶	✓
C47			انسجام بخش دولتی برای همکاری با بخش خصوصی و استفاده از ظرفیت‌های موجود	۹	۰.۸۸۶	✓
C48			تمرکز بر بهبود و ارتقا استانداردهای لازم برای واگذاری سهام عدالت	۱۱	۰.۸۶	✓
C49			تفکیک وظایف بخش خصوصی و دولتی و تجهیز متناسب بخش خصوصی برای نقش‌آفرینی مؤثر در توسعه اقتصادی	۱۱	۰.۹۴۶	✓
C50			برنامه‌ریزی برای تعریف چهارچوب‌های تخصصی ورود سرمایه‌گذاری‌های خارجی	۸	۰.۸۶	✓
C51			تعریف قوانین و مقررات لازم برای پاسخگوسازی شرکت‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۲	۰.۸۶	✓
C52			استفاده از اراده دولت برای شفاف‌سازی فعالیت‌های شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۲	۰.۸۴۳	✓
C53			توجه ویژه به بخش تعاون و تدوین مقررات و قوانین تخصصی فعالیت‌های بخش تعاون	۱۳	۰.۸۳۱	✓
C54		استانداردهای مدیریتی	برنامه‌ریزی برای استفاده از دانش و تخصص منطبق با نیازهای توسعه‌ای در شرکت‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۸	۰.۹۰۲	✓

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C55			برنامه‌ریزی برای مقابله صحیح با مقاومت‌های مدیران بخش‌های دولتی کم‌کار در حوزه خصوصی‌سازی	۱۵	۰.۸۲۷	✓
C56			استفاده از کارگروه‌های تخصصی و تصمیمات مبتنی بر داده‌های واقعی برای کارآمدسازی خصوصی‌سازی	۱۲	۰.۸۸۸	✓
C57			بهره‌گیری از ظرفیت‌های پژوهشی و علمی در حوزه مدیریت شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۳	۰.۷۹۳	✓
C58			تمرکز بر پایش مستمر فعالیت‌های شرکت‌های مشمول و وجود راهکارهای قانونی برای نظارت و برخورد قانونی با کم‌کاری‌ها و یا تخلفات این حوزه	۹	۰.۷۹۷	✓
C59			گزارشگری دقیق از عملکرد شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۲	۰.۸۳۲	✓
C60			توسعه سیستم جامع مالیاتی و دارایی برای کنترل دقیق فعالیت‌های مالی شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی در چارچوب‌های قانونی	۱۴	۰.۸۹۱	✓
C61		استانداردهای کارآفرینی و حمایتی	برنامه‌ریزی برای ارتقا حمایت‌ها و مشوق‌های مالی برای ایجاد انگیزه ورود بخش خصوصی به فرایندهای دولتی	۱۰	۰.۹۵۶	✓
C62			توجه ویژه به کارآفرینان بخش خصوصی و تعریف چارچوب‌های حمایتی تخصصی	۹	۰.۷۹۸	✓
C63			استفاده از مشوق‌های مالیاتی و سرمایه‌ای برای انگیزش بخش خصوصی	۱۴	۰.۸۲۴	✓
C64			کاهش سود تسهیلات اعطایی به بخش‌های خدماتی مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۲	۰.۸۳۷	✓
C65			حمایت‌های قانونی از شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول پس از واگذاری	۱۰	۰.۸۶	✓
C66		قوانین و مقررات	شفافیت و جامعیت قوانین و مقررات حوزه خصوصی‌سازی	۱۳	۰.۸۵۴	✓
C67			حمایت‌های قوانین کار و تأمین اجتماعی	۱۱	۰.۸۶۹	✓

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]
[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C68			کاهش و حذف موانع گمرکی، بازرگانی و مراودات مالی شرکت‌های مشمول طرح در چارچوب قوانین حاکمیتی	۱۰	۰.۹۰۶	✓
C69			کنترل‌های مستمر و سازمان‌یافته نهادهای نظارتی بر عملکرد شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۸	۰.۹۱۲	✓
C70	ابعاد فرهنگی و عمومی	توسعه فرهنگ خصوصی‌سازی و اقدامات این حوزه	تمرکز بر مطالعه علمی و عملی مبتنی بر داده‌های به‌روز و مستند قبل از واگذاری	۱۲	۰.۸۱۶	✓
C71			استناد به ابعاد دینی و اعتقادی و تبعیت از شرع و عرف در برنامه‌های خصوصی‌سازی	۹	۰.۹۶۸	✓
C72			برنامه‌ریزی برای ممانعت از ورود دیدگاه‌های قومیتی و فرهنگی در فرایند خصوصی‌سازی	۹	۰.۸۸۲	✓
C73			تأکید بر ارتقا اعتماد عمومی به بخش خصوصی	۱۰	۰.۹۵۶	✓
C74			زمینه‌سازی برای ورود سرمایه‌های خرد به فرایند خصوصی‌سازی	۹	۰.۹۶۸	✓
C75			تأکید بر روشن و شفاف نمودن اهداف خصوصی‌سازی و ارتقا دانش عمومی در این زمینه	۸	۰.۹۶۱	✓
C76			حذف تعارضات ارزشی میان دولت و بخش خصوصی	۹	۰.۸۲۷	✓
C77			برنامه‌ریزی برای جلوگیری از تجربیات ناموفق گذشته در امر خصوصی‌سازی	۹	۰.۹۶۸	✓
C78			برنامه‌ریزی برای جلوگیری از هرگونه هرج‌ومرج و یا مقاومت در مقابل تغییر	۷	۰.۹۰۳	✓

منبع: یافته‌های پژوهش

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

با توجه به اشاراتی که خبرگان در فرم‌های باز اظهارنظر و در قالب کدگذاری باز محوری و انتخابی انجام شد نهایتاً مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی با تعداد ۷۸ زیر معیار اصلی به شرح جدول فوق شناسایی قرار گرفتند، برای قطعیت این موارد مراحل بعدی به صورت راند به راند انجام شده است. معیارها و تعداد مربوط به هرکدام از این معیارها در جدول زیر آمده است:

جدول ۳. پراکندگی سؤالات مربوط به متغیرهای پژوهش

مؤلفه	چینش	تعداد گویه	منبع
عوامل اقتصادی	C1-C14	۱۴	نتایج نظرسنجی اولیه از خبرگان و مبانی نظری پژوهش
معیارهای مالی و حسابداری	C15-C21	۷	
عوامل سیاسی	C22-C36	۱۵	
ترفیع بخش خصوصی	C37-C44	۸	
عملکرد دولت	C45-C69	۲۵	
ابعاد فرهنگی و عمومی	C70-C78	۹	
جمع	C1-C78	۷۸	

منبع: یافته‌های پژوهش

مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی از طریق پرسشنامه پنل دلفی و با استفاده از میانگین حسابی معیارهای مهم برای مقایسه ابعاد به دست آمد، سپس کارشناسان از متغیرهای کلامی بسیار زیاد، بی‌اهمیت، کم، بسیار کم استفاده کردند. آن‌ها سطح اهمیت زیر معیارهای مطرح شده را از دیدگاه خود بیان کردند. با توجه به گزینه پیشنهادی و متغیرهای کلامی تعریف شده، نتایج به دست آمده از بررسی پاسخ های داده شده در پرسشنامه برای به دست آوردن میانگین مؤلفه‌ها مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. با توجه به دیدگاه‌های ارائه شده در راند اول و مقایسه آن با نتایج راند دوم، در صورتی که اختلاف بین میانگین در دو راند کمتر از حد آستانه (۱/.) باشد در این صورت فرآیند نظرسنجی متوقف می‌شود. در جدول شماره ۴، اختلاف بین نتایج راند اول و دوم ارائه شده است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۴. اختلاف بین میانگین‌های هندسی راند دوم و سوم

کد معیار	DIFF	AVE۱	AVE۲	کد معیار	DIFF	AVE۱	AVE۲	کد معیار	DIFF	AVE۱	AVE۲
C۱	-۰.۰۶۶۷	۳.۸۶۶۷	۳.۸	C۲۷	۰.۰۶۶۷	۳.۹۳۳۳	۴	C۵۳	-۰.۰۶۶۷	۴.۴	۴.۳۳۳۳
C۲	۰	۴.۰۶۶۷	۴.۰۶۶۷	C۲۸	۰	۴	۴	C۵۴	-۰.۰۶۶۷	۴.۲۶۶۷	۴.۲
C۳	-۰.۰۶۶۷	۴.۴۶۶۷	۴.۴	C۲۹	۰.۰۶۶۷	۴	۴.۰۶۶۷	C۵۵	۰	۳.۸	۳.۸
C۴	۰	۴.۲	۴.۲	C۳۰	۰	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳	C۵۶	۰	۴.۲۶۶۷	۴.۲۶۶۷
C۵	۰	۳.۸۶۶۷	۳.۸۶۶۷	C۳۱	-۰.۰۶۶۷	۳.۵۳۳۳	۳.۴۶۶۷	C۵۷	۰.۰۶۶۷	۴	۴.۰۶۶۷
C۶	-۰.۰۶۶۷	۴.۴	۴.۳۳۳۳	C۳۲	-۰.۰۶۶۷	۴.۲۶۶۷	۴.۲	C۵۸	۰.۰۶۶۷	۳.۴۶۶۷	۳.۵۳۳۳
C۷	-۰.۰۶۶۷	۳.۸۶۶۷	۳.۸	C۳۳	-۰.۰۶۶۷	۳.۸	۳.۷۳۳۳	C۵۹	۰.۰۶۶۷	۳.۴۶۶۷	۳.۵۳۳۳
C۸	۰	۴.۴	۴.۴	C۳۴	۰.۰۶۶۷	۳.۶	۳.۶۶۶۷	C۶۰	۰.۰۶۶۷	۳.۹۳۳۳	۴
C۹	-۰.۰۶۶۷	۴.۲۶۶۷	۴.۲	C۳۵	۰	۳.۴	۳.۴	C۶۱	۰	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳
C۱۰	۰	۴	۴	C۳۶	۰.۰۶۶۷	۳.۶۶۶۷	۳.۷۳۳۳	C۶۲	-۰.۰۶۶۷	۳.۸	۳.۷۳۳۳
C۱۱	-۰.۰۶۶۷	۳.۸۶۶۷	۳.۸	C۳۷	۰.۰۶۶۷	۴.۴	۴.۴۶۶۷	C۶۳	۰.۰۶۶۷	۳.۶۶۶۷	۳.۷۳۳۳
C۱۲	۰	۳.۸	۳.۸	C۳۸	-۰.۰۶۶۷	۳.۸۶۶۷	۳.۸	C۶۴	۰	۴.۴	۴.۴
C۱۳	-۰.۰۶۶۷	۴.۴	۴.۳۳۳۳	C۳۹	۰	۴.۴	۴.۴	C۶۵	-۰.۰۶۶۷	۳.۸۶۶۷	۳.۸
C۱۴	۰	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳	C۴۰	-۰.۰۶۶۷	۴.۲۶۶۷	۴.۲	C۶۶	۰.۰۶۶۷	۴.۰۶۶۷	۴.۱۳۳۳
C۱۵	۰	۴.۲۶۶۷	۴.۲۶۶۷	C۴۱	۰	۴	۴	C۶۷	۰	۴	۴
C۱۶	۰.۰۶۶۷	۳.۸	۳.۸۶۶۷	C۴۲	-۰.۰۶۶۷	۳.۸۶۶۷	۳.۸	C۶۸	۰.۰۶۶۷	۳.۴۶۶۷	۳.۵۳۳۳
C۱۷	۰.۰۶۶۷	۳.۸۶۶۷	۳.۹۳۳۳	C۴۳	۰	۳.۸	۳.۸	C۶۹	-۰.۰۶۶۷	۴.۶	۴.۵۳۳۳
C۱۸	۰.۰۶۶۷	۴	۴.۰۶۶۷	C۴۴	-۰.۰۶۶۷	۴.۴	۴.۳۳۳۳	C۷۰	۰	۴	۴
C۱۹	۰	۳.۹۳۳۳	۳.۹۳۳۳	C۴۵	۰	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳	C۷۱	۰.۰۶۶۷	۳.۹۳۳۳	۴
C۲۰	۰.۰۶۶۷	۴.۲	۴.۲۶۶۷	C۴۶	۰	۴.۲۶۶۷	۴.۲۶۶۷	C۷۲	۰	۴	۴
C۲۱	۰.۰۶۶۷	۳.۴۶۶۷	۳.۵۳۳۳	C۴۷	۰.۰۶۶۷	۳.۸	۳.۸۶۶۷	C۷۳	۰.۰۶۶۷	۴	۴.۰۶۶۷
C۲۲	۰.۰۶۶۷	۴.۰۶۶۷	۴.۱۳۳۳	C۴۸	۰.۰۶۶۷	۳.۸۶۶۷	۳.۹۳۳۳	C۷۴	۰	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳
C۲۳	۰	۴	۴	C۴۹	۰.۰۶۶۷	۴	۴.۰۶۶۷	C۷۵	-۰.۰۶۶۷	۳.۵۳۳۳	۳.۴۶۶۷
C۲۴	۰.۰۶۶۷	۳.۴۶۶۷	۳.۵۳۳۳	C۵۰	۰	۳.۹۳۳۳	۳.۹۳۳۳	C۷۶	-۰.۰۶۶۷	۴.۲۶۶۷	۴.۲
C۲۵	-۰.۰۶۶۷	۴.۶	۴.۵۳۳۳	C۵۱	۰.۰۶۶۷	۴.۲	۴.۲۶۶۷	C۷۷	-۰.۰۶۶۷	۳.۸	۳.۷۳۳۳
C۲۶	۰	۴	۴	C۵۲	-۰.۰۶۶۷	۴.۴۶۶۷	۴.۴	C۷۸	۰.۰۶۶۷	۳.۶	۳.۶۶۶۷

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول شماره پنج و اینکه اختلاف میانگین نظر خبرگان در دو راند (اخیر) مساوی و یا کمتر از ۰/۱، است، می‌توان گفت که خبرگان در مورد مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی به اجماع رسیده‌اند و نظرسنجی در این راند متوقف می‌شود. این بدان معنی است که خبرگان به این ابعاد در پژوهش نگاه تقریباً یکسانی داشته‌اند.

برای اطمینان از سنجش مناسب بودن داده‌ها از آزمون کیزر میر اولکین استفاده شد که جدول زیر نتایج حاصل از آن را نشان می‌دهد:

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۵. مقدار کیزر میر اولکین (KMO)

پیش‌فرض مقدار
مقدار کیزر میر اولکین (کفایت حجم نمونه) ۷۲/.
آزمون کرویت بارتلت مقدار مجذور کای ۳۵۰۰/۲۵
۳۰۰۳ df
۰/۰۰۰ P
منبع: یافته‌های پژوهش

مقدار کیزر میر اولکین در سطح معناداری نشان می‌دهد که داده‌ها برای تحلیل عاملی در وضعیت خوبی قرار دارند در این شرایط، می‌توان انتظار داشت که تحلیل عاملی نتایج مفید و معنی‌داری ارائه می‌دهد.

ضریب هماهنگی کندال

در این پژوهش برای تعیین میزان اتفاق نظر میان اعضای پانل، از ضریب هماهنگی کندال[1] استفاده شد. ضریب هماهنگی کندال مقیاسی است برای تعیین درجه هماهنگی و موافقت میان چندین دسته رتبه مربوط به N شیء یا فرد. در حقیقت با کاربرد این مقیاس می‌توان همبستگی رتبه‌ای میان K مجموعه رتبه را یافت. چنین مقیاسی به‌ویژه در مطالعات مربوط به «روایی درونی[2]» مفید است. ضریب هماهنگی کندال نشان می‌دهد که افرادی که چند مقوله را بر اساس اهمیت آن‌ها مرتب کرده‌اند، اساساً معیارهای مشابه را برای قضاوت درباره اهمیت هر یک از مقوله‌ها به کار برده‌اند و از این لحاظ با یکدیگر اتفاق نظر دارند.

1. Kendall's Coefficient of Concordance (W)
2. Interjudge reliability

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۶. آزمون آماری ضریب هماهنگی کندال

معیار	تعداد	چینش	درجه آزادی	راند ۱			راند ۲	راند ۳	
				ضریب توافقی کندال	عدد معنی‌داری	ضریب توافقی کندال	عدد معنی‌داری	ضریب توافقی کندال	عدد معنی‌داری
عوامل اقتصادی	۱۴	C1-C14	۱۳	۰.۴۰۲	۰.۰۵۱	۰.۴۳۲	۰.۰۴۸	۰.۵۹۱	۰.۰۲۸
معیارهای مالی و حسابداری	۷	C15-C21	۶	۰.۳۲۸	۰.۰۴۶	۰.۳۵۲	۰.۰۴۲	۰.۵۴۲	۰.۰۱۷
عوامل سیاسی	۱۵	C22-C36	۱۴	۰.۳۳۶	۰.۰۶۱	۰.۳۷۴	۰.۰۵۵	۰.۵۶۱	۰.۰۲۶
ترفیع بخش خصوصی	۸	C37-C44	۷	۰.۳۹۱	۰.۰۳۱	۰.۳۹۷	۰.۰۳۷	۰.۵۸۶	۰.۰۲۲
عملکرد دولت	۲۵	C45-C69	۲۴	۰.۳۵۵	۰.۰۷۱	۰.۳۶۴	۰.۰۶۶	۰.۵۳۹	۰.۰۴۱
ابعاد فرهنگی و عمومی	۹	C70-C78	۸	۰.۴۴۷	۰.۰۳۴	۰.۴۵۹	۰.۰۲۲	۰.۶۰۸	۰.۰۰۹

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به کسب ضریب کندال در بازه بیش از ۵۰٪ و همچنین نتایج عدد معنی‌داری و واقع شدن عدد معنی‌داری همه ابعاد مورد بررسی در بازه مقبول کمتر از ۰.۰۵ در راند سوم نشان از آن دارد که در این راند خبرگان به توافق رسیده و نیازی به ادامه فرایند دلفی نیست.

درخت سلسله‌مراتبی شاخص‌ها و گزینه‌های تصمیم‌گیری را نشان می‌دهند سپس یکسری مقایسات زوجی انجام می‌گیرد. این مقایسات وزن هریک از فاکتورها را در راستای گزینه‌ای رقیب مشخص می‌سازد. درنهایت منطق AHP به گونه‌ای ماتریس‌های حاصل از مقایسات زوجی را با یکدیگر تلفیق می‌سازد که تصمیم بهینه حاصل آید.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۷. درخت سلسله‌مراتب مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

منبع: یافته‌های پژوهش

در روش AHP وزن هر یک از معیارها یکسان فرض نمی شود. به همین جهت پروفسور ساعتی روشی ابداع کرده که قادر است تأثیر معیارها را بر یکدیگر و بر کل عملیات پژوهش محاسبه و اندازه گیری نمایند. تعیین وزن هر یک از معیارها نسبت به یکدیگر توسط گروه قضاوت کارشناسی صورت گرفته است. نحوه کار همانند راند قبل است که ابتدا معیارهای سطح اول در یک جدول که دارای دو ستون عمودی و افقی است بر اساس جدول ارجحیت ثبت خواهند شد. در این راند عملیات گردآوری داده‌ها به پایان می‌رسد و جهت محاسبه، داده‌ها به نرم‌افزار معرفی می‌گردند. بر اساس خروجی نرم‌افزار Expert Choice و تجزیه‌وتحلیل پرسشنامه‌های پژوهش، ماتریس ارزش بر اساس جدول زیر تعیین شده است:

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۸. مقایسه گزینه‌ها به‌صورت زوجی

رتبه			A1	A2	A3	A4	A5	A6
دوم	۰.۲۰۲	A1 عوامل اقتصادی						
چهارم	۰.۱۷۱	A2 معیارهای مالی و حسابداری	۳.۰۰					
اول	۰.۲۲۶	A3 عوامل سیاسی	۴.۰۰	۵.۰۰				
پنجم	۰.۱۱۹	A4 ترفیع بخش خصوصی	۳.۰۰	۳.۰۰	۳.۰۰			
ششم	۰.۰۸۴	A5 عملکرد دولت	۳.۰۰	۴.۰۰	۱.۰۰	۵.۰۰		
سوم	۰.۱۹۱	A6ابعاد فرهنگی و عمومی	۴.۰۰	۳.۰۰	۵.۰۰	۳.۰۰	۴.۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌طور که مشاهده می‌شود عوامل سیاسی با ارزش ۰.۲۲۶، عوامل اقتصادی با ارزش ۰.۲۰۲، معیارهای مالی و حسابداری با ارزش ۰.۱۷۱، ترفیع بخش خصوصی با ارزش ۰.۱۱۹، عملکرد دولت با ارزش ۰.۰۸۴ و نهایتاً ابعاد فرهنگی و عمومی با ارزش ۰.۱۹۱ ماتریس ارزش مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی را تشکیل می‌دهند.

تشکیل ماتریس خودتعاملی ساختاری

ماتریس خودتعاملی ساختاری SSIM از ابعاد و شاخص‌های مطالعه و مقایسه آن‌ها با استفاده از چهار حالت روابط مفهومی تشکیل می‌شود. این ماتریس توسط خبرگان و متخصصین فرآیند محوری تکمیل می‌گردد. اطلاعات حاصله بر اساس متد مدل‌سازی ساختاری تفسیری جمع‌بندی و ماتریس خودتعاملی ساختاری نهایی تشکیل گردیده است. منطق مدل‌سازی ساختاری تفسیری (ISM) منطبق بر روش‌های ناپارامتریک و بر مبنای مد در فراوانی‌ها عمل می‌کند. ماتریس خودتعاملی ساختاری متغیرهای پژوهش به شرح ذیل است:

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۹. ماتریس خودتعاملی ساختاری مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی		A1 عوامل اقتصادی	A2 معیارهای مالی و حسابداری	A3 عوامل سیاسی	A4 ترفیع بخش خصوصی	A5 عملکرد دولت	A6 ابعاد فرهنگی و عمومی
عوامل اقتصادی	A1						
معیارهای مالی و حسابداری	A2	X					
عوامل سیاسی	A3	A	A				
ترفیع بخش خصوصی	A4	X	O	A			
عملکرد دولت	A5	V	V	V	O		
ابعاد فرهنگی و عمومی	A6	V	V	V	O	A	

منبع: یافته‌های پژوهش

ماتریس دریافتی از تبدیل ماتریس خود تعاملی ساختاری به یک ماتریس دو ارزشی صفر و یک به دست می‌آید. برای استخراج ماتریس دریافتی در هر سطر ماتریس خود تعاملی به جای علائم X و V از عدد یک و به جای علائم A و O از عدد صفر استفاده می‌شود. ماتریس به دست آمده ماتریس دریافتی اولیه نام دارد. درایه‌های قطر اصلی برابر یک قرار می‌گیرد.

بعد از آنکه ماتریس به یک ماتریس صفر و یک تبدیل شد باید ماتریس ثانویه طراحی شود. در یک ماتریس دریافتی برای اطمینان باید روابط ثانویه کنترل شود. به این معنا که اگر A منجر به B شود و B منجر به C شود در این صورت باید A منجر به C شود. یعنی اگر بر اساس روابط ثانویه باید اثرات مستقیم لحاظ شده باشد اما در عمل این اتفاق نیفتاده باشد باید جدول تصحیح شود و رابطه ثانویه را نیز نشان داد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۱۰. ماتریس دریافتی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی		A1 عوامل اقتصادی	A2 معیارهای مالی و حسابداری	A3 عوامل سیاسی	A4 ترفیع بخش خصوصی	A5 عملکرد دولت	A6 ابعاد فرهنگی و عمومی
عوامل اقتصادی	A1	۰	۱	۱	۱	۰	۰
معیارهای مالی و حسابداری	A2	۱	۰	۱	۱	۰	۰
عوامل سیاسی	A3	۱	۰	۰	۱	۰	۰
ترفیع بخش خصوصی	A4	۱	۱	۱	۰	۰	۰
عملکرد دولت	A5	۱	۱	۱	۱	۰	۱
ابعاد فرهنگی و عمومی	A6	۱	۱	۱	۱	۰	۰

منبع: یافته‌های پژوهش

ترسیم نمودار قدرت نفوذ- وابستگی

در مدل (ISM) روابط متقابل و تأثیرگذاری بین معیارها و ارتباط معیارهای سطوح مختلف به خوبی نشان داده شده است که موجب درک بهتر فضای تصمیم گیری به وسیله مدیران می‌شود. برای تعیین معیارهای کلیدی قدرت نفوذ و وابستگی معیارها در ماتریس دسترسی نهایی تشکیل می‌شود. از این ویژگی در تحلیل میک مک استفاده می‌شود.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۱۱. جدول قدرت نفوذ- وابستگی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

معیار	مجموعه مقدم	مجموعه متأخر	اشتراک	سطح
A1	۱ و ۲.۳.۴	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵	۱ و ۲ و ۳ و ۴	۲
A2	۱ و ۲ و ۳ و ۴	۱ و ۲ و ۴ و ۵	۱ و ۲ و ۴	۲
A3	۱ و ۳ و ۴	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵	۱ و ۳ و ۴	۱
A4	۱ و ۲ و ۳ و ۴	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵	۱ و ۲ و ۳	۲
A5	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵	۵	۵	۳
A6	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۶	۵	۵	۳

منبع: یافته‌های پژوهش

۵. نتیجه‌گیری

بر اساس بررسی‌های مبانی نظری و داده‌های جمع‌آوری‌شده از کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی و پس از بررسی‌های انجام‌شده بر روی پرسشنامه مقایسه‌های زوجی معیارهای مورد بررسی، نتایج نشان می‌دهد که عوامل سیاسی با مقدار ۰.۲۲۶ در اولویت اول از مؤلفه‌های خصوصی‌سازی قرار گرفته و نیازمند توجه بیشتر کارشناسان است، در رتبه‌های بعدی عوامل اقتصادی با ارزش ۰.۲۰۲ در رتبه دوم، ابعاد فرهنگی و عمومی با ارزش ۰.۱۹۱ در رتبه سوم، معیارهای مالی و حسابداری با ارزش ۰.۱۷۱ در رتبه چهارم، ارتقای بخش خصوصی با ارزش ۰.۱۱۹ در رتبه پنجم و درنهایت عملکرد دولت با ارزش ۰.۰۸۴ در رتبه ششم اولویت‌بندی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی قرار گرفته‌اند. همچنین نرخ سازگاری ۰.۰۰۷ در محدوده قابل قبولی قرار دارد. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده از تحلیل ساختاری تفسیری و تحلیل مجدد یافته‌های پژوهش از ۶ بعد اصلی شناخته شده در زمینه مؤلفه‌های خصوصی‌سازی در مدلی با سه سطح به عنوان الگوی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی معرفی می‌شود. بر این اساس عوامل سیاسی در بالاترین سطح و عوامل اقتصادی، معیارهای مالی و حسابداری و ارتقای بخش خصوصی در سطح دوم و عملکرد دولت و ابعاد فرهنگی و عمومی در رتبه سوم سطح الگوی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی قرار گرفتند، دلیل این تفاوت به نسبت تحلیل سلسله‌مراتبی را می‌توان در آن جستجو کرد که مدل تحلیل ساختاری تفسیری به

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]
[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

دنبال الگوی بهینه یک موضوع است و تحلیل سلسله مراتبی به دنبال تعیین اولویت هر یک از معیارها است. این نتایج پتانسیل تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها در بخش خصوصی را دارد و برای نجات‌بخش خصوصی از ناکارآمدی، اولویت‌بندی مؤلفه‌های مالی و غیرمالی خصوصی‌سازی می‌تواند منجر به تغییر در شیوه‌های تصمیم‌گیری فعلی مدیران برای بخش خصوصی‌سازی شود.

پژوهش‌های پیشین انجام شده در رابطه با خصوصی‌سازی در ایران بیشتر به ارزیابی آثار خصوصی‌سازی پرداخته‌اند و تاکنون در پژوهشی به بررسی معیارهای مالی و غیرمالی تأثیرگذار بر خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی پرداخته نشده است، ولی می‌توان گفت نتایج حاصل از این پژوهش با تحقیقات پیشین انجام شده زیر مطابقت دارد:

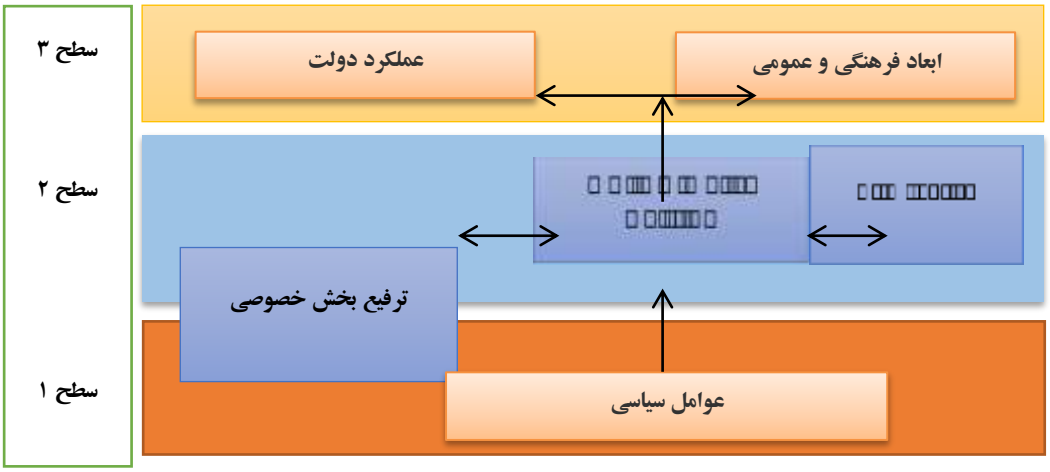
۱. نتایج حاصل از پژوهش رستم خانی و همکاران (۱۳۹۹) نشان داد که اهداف خصوصی‌سازی در شرکت‌های مورد بررسی تأمین نشده است و بخش‌های مختلفی از فرایند خصوصی‌سازی شامل آزادسازی، مقررات زدایی، بهبود فضای کسب‌وکار در ایران همچنان مغفول مانده است. در پژوهش حاضر نیز به دنبال شناسایی معیارها و عوامل مالی و غیرمالی مغفول مانده در ایران بودیم که نتایج نشان داد بیشترین معیارهای مغفول مانده در راستای خصوصی‌سازی در ایران، معیارهای سیاسی می‌باشند.

۲. در نتایج حاصل از پژوهش‌های جندقی اردکانی و همکاران (۱۴۰۲)، لارابی و همکاران (۱۴۰۱)، موسویان و همکاران (۱۴۰۰)، جامی و همکاران (۱۳۹۸)، نشان داده شد که خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی شرکت‌ها قبل و بعد از خصوصی‌سازی تأثیرگذار است که نتایج حاصل از پژوهش حاضر نیز نشان داد که عوامل اقتصادی، عوامل مالی و حسابداری بعد از عوامل سیاسی بیشترین تأثیر را در موفقیت یا شکست برنامه خصوصی‌سازی در ایران را دارند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

جدول ۱۲. مدل نهایی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

منبع: یافته‌های پژوهش

٦. توصیه‌ها و پیشنهادها جهت پژوهش‌های آتی

نتایج پژوهش نشان داد که معیارها و عوامل سیاسی در اولویت اول معیارهای خصوصی سازی شرکت‌های دولتی قرار گرفته است که نیازمند توجه بیشتر کارشناسان و پژوهشگران در پژوهش های آتی است. با توجه به نتایج پژوهش و همچنین معیارها و عوامل سیاسی تعیین شده توسط خبرگان و صاحب‌نظران سازمان خصوصی سازی پیشنهادهای زیر برای پژوهش‌های آتی عنوان می گردد:

۱. در کشورهای با سطوح بالای فساد، خصوصی‌سازی ممکن است به نفع گروه‌های خاص تمام شود. این امر می تواند به شکست این برنامه‌ها منجر شود. از این رو توصیه می‌شود در پژوهش های آتی میزان نفوذ اشخاص یا جناح‌ها در برنامه‌ریزی خصوصی‌سازی بررسی شود و تأثیر آن در خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی مورد بررسی قرار گیرد.

۲. اگر دولت‌ها به طور واقعی متعهد به خصوصی‌سازی باشند و آن را به عنوان یک اولویت استراتژیک ببینند، احتمال موفقیت برنامه های خصوصی سازی افزایش می یابد در کشورهای با دولت های ضعیف یا دچار چالش های سیاسی، این اراده ممکن است وجود نداشته باشد از

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]
[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

این رو توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی ثبات سیاسی دولت و تأثیر آن بر خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی بررسی شوند.

۳. تحریم‌ها معمولاً مانع از دسترسی بنگاه‌های دولتی و خصوصی به بازارهای جهانی می‌شوند. این وضعیت می‌تواند توانایی این بنگاه‌ها برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و صادرات محصولاتشان را تحت تأثیر قرار دهد. درنتیجه این امر می‌تواند روند خصوصی‌سازی را کند سازد، زیرا بنگاه ها به دلیل نبود منابع و بازارهای جدید قادر به توسعه و رشد نیستند از این رو توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی تأثیر تحریم‌های بین‌الملل و همچنین توانایی ظرفیت‌های داخلی در برابر این تحریم‌ها و تأثیر آن بر خصوصی‌سازی بررسی شود.

۴. تأمین نیازهای عمومی مردم در فرایند خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی یکی از جنبه‌های حیاتی و مهم است که می‌تواند تأثیر زیادی بر موفقیت این برنامه‌ها داشته باشد از این رو توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی همسویی حمایتی برنامه‌ریزی خصوصی‌سازی و تأمین نیازهای عمومی مردم مورد بررسی قرار گیرد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

منابع

آل نوری فروشانی، ه.(۱۴۰۱). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر تأمین مالی کسب‌وکارهای اجتماعی از طریق صنعت بانکداری، پنجمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، حسابداری، بانکداری و اقتصاد ایران، مشهد.

بنابی قدیم، ر. (۱۴۰۲). عوامل مالی و غیرمالی مؤثر بر سلامت مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، اولین کنفرانس ملی ارتقای سلامت و چالش‌های حقوقی و پزشکی فراروی آن، مراغه.

جندقی اردکانی، ف؛ عبدالرحیمیان، م. (۱۴۰۲). بررسی عوامل مالی و غیرمالی مؤثر بر تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران بورس اوراق بهادار، پنجمین کنفرانس ملی و دومین کنفرانس بین‌المللی الگوهای نوین مدیریت کسب‌وکار در شرایط ناپایدار، تهران.

رستگار، ا؛ اسکندر پور، ب.(۱۴۰۱). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر صورت‌های مالی متناسب با بازاریابی کارآفرینانه شرکت‌ها، *ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۵(۶)، ۵۰۴-۵۳۴.

رستم خانی، ح؛ حسنلو، ح. (۱۳۹۹). بررسی و برآورد تأثیر خصوصی‌سازی بر عملکرد مالی شرکت‌های دولتی، دومین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری، گرگان.

زارء نژاد، م؛ داوودی، ا. (۱۳۹۲). تأثیر فرآیند خصوصی‌سازی بر شاخص‌های بهره‌وری و عملکرد مالی شرکت‌های واگذار شده، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی، قم.

سلیمی بنماران، م. (۱۴۰۱). عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی با رویکرد سودآوری، هشتمین کنفرانس ملی مهندسی عمران، معماری و شهر هوشمند، تهران.

فروغی مازندرانی، ن؛ شاهوردیانی، ش. (۱۴۰۲). تعیین عوامل ناکارآمدی مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، نهمین کنفرانس بین‌المللی چشم‌اندازهای نوین در مدیریت، حسابداری و کارآفرینی، تهران.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

فیاض، م؛ ابراهیمی، ب. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر خصوصی‌سازی بر عملکرد مالی و رشد و یادگیری کارکنان مطالعه موردی: نیروگاه شهید منتظری اصفهان، دومین کنفرانس ملی مدیریت راهبردی خدمات ۱۳۹۶، نجف‌آباد.

لارابی، ن؛ عین‌آبادی، ج. (۱۴۰۱). بررسی نقش خصوصی‌سازی در عملکرد شرکت‌های پذیرفته‌شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از تجزیه‌وتحلیل صورت‌های مالی (کارخانه سیمان خوزستان)، هشتمین کنفرانس بین‌المللی علوم مدیریت و حسابداری، تهران.

مالکی، س. (۱۴۰۱). بررسی ارتباط کیفیت سود و خصوصی سازی شرکت، هفتمین همایش بین‌المللی مدیریت، حسابداری، اقتصاد و علوم اجتماعی، همدان.

موسویان، ح؛ فروزنده، ج. (۱۴۰۰). ارزیابی آثار خصوصی سازی بر عملکرد مالی و سودآوری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، اولین کنفرانس بین‌المللی جهش علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری، ساری.

مهدی زاده رستم، م؛ دهقان، ح؛ محبوبی فرد، م؛ بورنگی، م. (۱۴۰۰). بررسی مفاهیم و نظریه های خصوصی‌سازی و موفقیت‌های جهانی، *فصلنامه علمی نگرش‌های نوین بازرگانی*،۳(۵)، ۱۴۰- ۱۵۵.

مهری، ع؛ عزیزیان کهن، ن؛ محمدی انگوت، ا. (۱۴۰۲). تأثیر خصوصی سازی و تبلیغات بر درآمدزایی باشگاه‌های ورزشی شهرستان اردبیل، اولین همایش ملی علوم ورزشی با رویکرد ورزش‌های همگانی، اردبیل.

Barut, A., Citil, M., Ahmed, Z., Sinha, A., & Abbas, S. (2023). How do economic and financial factors influence green logistics? A comparative analysis of E7 and G7 nations. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(1), 1011-1022.

Cheteni, P., Shindika,A., Umejesi, I.(2024). Privatization of public enterprises in the emerging market: Problems and prospects. *Journal of Governance and Regulation*, 13(2), 172-180.

Kaiser, J., Haase, D., & Krueger, T. (2023). Collective payments for ecosystem services: a counterpart of commodification and privatization trends in nature conservation?. *Ecology and Society*, 28(1).

Liahmad, K. R., Utami, Y. P., & Sitompul, S. (2021). *Financial factors and non-financial to financial distress insurance companies that are listed on the Indonesia Stock Exchange*. *Budapest International Research and Critics Institute (BIRCI-Journal): Humanities and Social Sciences*, 4(1), 1305-1312.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

Nuti, D. M. (2023). *Mass privatization: costs and benefits of instant capitalism.* In Collected Works of Domenico Mario Nuti, Volume I: Socialist Economic Systems and Transition (pp. 441-473). Cham: *Springer International Publishing*.

Radić, M., Ravasi, D., & Munir, K. (2021). *Privatization: Implications of a shift from state to private ownership. Journal of Management*, 47(6), 1596-1629.

Starr, P. (2019). The new life of the liberal state: Privatization and the restructuring of state-society relations. In The political economy of public sector reform and privatization (pp. 22-54). Routledge.

Triebs, T. P., & Pollitt, M. G. (2019). Objectives and incentives: evidence from the privatization of Great Britain's power plants. *International Journal of Industrial Organization*, 65, 1-29.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7] [Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-26]

[DOI: 10.61186/qjfep.12.48.7]